

Politicorvm Libri Decem

Contzen, Adam

Colonia, [1621]

Cap. II. Definitio legum, & diuisio.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95437](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95437)

§. 4. Hanc rationem D. Thomas in 1. 2. q. 90. Antoninus 1. p. t. 11. Hugo de potestate legum. Gerson 3. p. de vita spiritali. Et prima parte de potestate Ecclesiastica, & origine iuris ac legum. Vincentius Beluacensis in speculo mor. lib. 1. pagin. 2. Alphonsus à Castro, de poenali lege. Guilhelmus Parisensis. Dominicus Sotus lib. 1. & 2. Ex Theologis Societatis; Gregorius de Valentia, qui etiam in vniuersam Theologiam operibus editis, confutatisque hæreticis Germaniam illustrauit. Cui testimonium auditor eius Clemens octauus dedit, & doctorem doctorum appellauit.

Secutus G. de Valentia est Ioannes de Salas Castellanus, in quo præter profunda Theologia, & Philosophia, etiam peritia omnis iuris, & æquaritas apparet.

Gabriel Vasquez in 1. 2. disp. 150. & sequentibus, ique magno, & libero iudicio. Martinus Becanus præceptor meus breuiter, dilucide, & acute, vt & doctos instruere, & occupatis consulere possit. Prolixè eandem materiam Franciscus Soarez libris decem persecutus est, breuiter tamen, si tam vasti ingenii vbertatem, & cætera monumenta spectemus. Quos libros vt studiosis Theologia commendem, non opus est nouo encomio, id solum assero, verum esse, quod censores eius P. Fr. Ludouicus ab angelis, ordinis minorum prouincialis, & P. F. Vincentius Pereira ordinis prædicatorum pronunciarunt. Ludouici hæc est censura.

Soarez A fundi ingenui.

Theologia & canonici consulti sum.

Ex mandato supremi sanctæ inquisitionis senatus, vidi hanc de legibus tractationem, ab admodum reuerendo & eruditissimo patre Francisco Soarez compositam, in qua summa & in ipso solita eruditione difficultates huius materie disserit, & dissoluit; nihilque fidei repugnans in hoc Tractatu continetur, nihil alma matris Ecclesia atque sanctiorum patrum decretis aut bonis moribus contrarium: Imo potius in omnibus explicandis, qua hanc disputationem concernere possunt, tantum in ea eruditionis splendorem reperiri comperi, vt nihil superius, vel ad disputationem Theologicam, vel ad iuris pontificij interpretationem desiderari videatur. Quocirca tanquam Theologia, & Iuris Canonici eruditissimis necessariam, & reipublice Christianæ vtilissimam dignam iudico, quod typis excussa omnibus offeratur Dat. Olyssipone die 5. Maij, Anno Domini 1611.

Vincentii vero ista. Legi accurate de mandato supremi Senatus sanctæ Inquisitionis tractatum hunc de legibus in decem libros distinctum, Autore R. P. Doctore Francisco Soarez primario in Conimbricensi Academia Professore, dignumque suo autore iudico, plus enim in illo est, quod probatur aspectu, quam ore laudari possit, sicut de luce ait D. Ambrosius lib. 1. Exam. cap. 9. In communem ergo omnium vtilitatem typis mandari potest: Dat. in conuentu S. Dominici Olyssiponensis die 5. Augusti Anno 1611.

Axiomatis prudentum videretur principis, non ea disputabit.

§. 5. Theologi quidem de legibus disputant, vt animos hominum ad obedientiam, verique, & honesti cupiditatem inducant; mihi vero propositum est ostendere ex ratione, & natura iuris, ac legum, quam ratione ciuitas optime gubernetur. Ideoque & multas eorum disputationes intermittere video, mihiq; illa, quæ ab ipsis copiose disputata sunt, sumenda; multa etiam prætermittenda, quæ magis scholis, quam aulis, & tribunalibus videntur, omnia vero ad vsum, vtilitatemque virorum in Republica versantium accommodanda.

Vnum est, quod monitos omnes velim, qui vel leges condunt, vel eas pro officio tuerentur, vel exponunt; vt parcant legibus, quas ipsi probant. Præclare Lactantius lib. 4. institutionum diuin. Quicunque dat præcepta hominibus; ad vitam moresque fingit, aliorum quidem bona sunt, quæ præcepit; at ipse eodem mo-

do viuendum est, quo docet esse viuendum: ne si aliter ille vixerit, præceptis suis fidem detrahat, leuioremque doctrinam suam faciat, si re ipsa resoluat, quod verbis nitatur astringere. Cum igitur quis non faciat, quæ præcepit, quæ insolentia est, vt homini libero velit leges, quibus ipse non pareat? Homines enim malunt exempla, quam verba:

Quia loqui facile est, præstare difficile.

☞ (* *) ☞

C A P V T I I.

Definitio legum, & diuisio.

DEFINITIONES legum multæ sunt, quæ facile defendi, multo autem facilius impugnari possunt. Nihil enim est accurata definitione rariius. Omnis enim difficultas in definitionem reduci potest.

Aristotel. ad Alex. Καὶ ὁ νόμος ἐστὶν λόγος οἰκουμενικὸς κατ' ὁμολογίαν κοινὴν πόλεως, μὴ νόμος πᾶσι θεῖς περὶ τῶν ἐκαστῶν. Nam & lex est oratio, (ratio) communi ciuitatis consensu definita, ostendens, quomodo vnumquodque sit agendum.

Lex præceptis est a gentiorum.

Cicero lib. 1. de leg. Est autem lex ratio summa insita in natura, quæ iubet ea, quæ facienda sunt, prohibetque contraria. Et lib. 2. de natura Deorum: Lex est recti præceptio, prauique depulsio.

D. Thom. 1. 2. q. 91. a. 4. Lex est ordinatio rationis ad bonum commune ab eo, qui curam communitatis habet, promulgata.

Papinianus l. lex est. π. de leg. Lex est commune præceptum, virorum prudentium consultum, delictorum quæ sponte, vel ignorantia committuntur, coercitio, sponsio denique Reipublice communis.

Alphonsus à Castro: Lex est recta voluntas eius, qui vicem populi gerit, voce, aut scripto promulgata, cum intentione subditos obligandi ad illam.

Valentianus: Lex est quoddam rectum rationis prædictæ decretum, ab eo qui curam communitatis gerit, sufficienter sancitum: & constitutum vt ex eius vi debeat necessario modus aliquis siue in re, siue in actione propter bonum commune adhiberi.

Ioannes de Salas: Lex est præceptum communitatis impositum perpetuo obligans, nisi reuocetur.

Soarez lib. 1. cap. 12. Lex est commune præceptum, iustum ac stabile, sufficienter promulgatum.

Alias definitiones sponte prætereo. Vt lex est generale iussum populi, aut plebis rogante senatu. Gell. 10. cap. 20. Et:

Lex est quod populus Romanus senatorio magistratu interrogante, velut consule, constituebat. Nam particulare ius continent.

Mihi definitiones illæ pleræque commoda interpretatione videntur posse ad veram intelligentiam, explicationemque referri.

Vt igitur rem ipsam ob oculos ponamus, in legum significato & ipsa re multa sunt consideranda.

§. 2. Primo legem Hebraei vocant תורה à תור quod est explorare considerare, ordinare. תורה est enim ordo, ratio, ordinatio; nam exploratio ordinatissime procedit, cum prudenter rem indagat. Esth. 2. 12. tempus seu ordinem designat. Verum malo à תורה deducere, quod est, docere: & latissime apud Hebræos accipitur, vt sit ratio, doctrina, dispositio, iudicium, statutum. Græcis νόμος dicitur, non tam à pascendo, quam suum ius vnicuique distri-

Lex hebraea ab ordinando, Græcis à distribuendo dicitur.

distribuendo. Olim autem cantilenas vocarunt *vō-
pav*, ut auctor est Aristoteles, prob. sect. 19. 28. Cur leges pleraque cantilena appellentur? An quod homi-
nes prius quam literas scirent, leges cantabant, ne eas ob-
liuioni mandarent: quod etiam nostra ætate Agathyrsi in
more est. Ergo primas quoque posteriorum cantilenarum eo-
dem appellauerunt nomine, quo omnes superiores vocaban-
tur. Lex igitur modus, regula, norma, status, con-
ditio, præceptum quamuis iniquum vocatur, sed
de propria lege nos loquimur.

§. 3. Deinde lex omnis est composita variis ex
partibus. Nam in ea est iudicium, seu actus intel-
lectus legislatoris, quo iudicat faciendum, aut non
faciendum, obligandumque subditum. Deinde de-
cretum, seu actus voluntatis quo eum obligare con-
stituit. Tertio, promulgatio, qua lex subdito in-
dicatur. Quarto, est intelligentia subditi, qua ob-
ligationem suam agnoscit, aut sane sua culpa igno-
rat. Denique est res ipsa, seu ut vocant obiectum,
circa quod iudicium voluntasque, tam legislatoris,
quam subditorum versatur. Lex in paradiso est:
De arbore scientiæ boni, & mali ne comedunt. Hoc obie-
ctum à Deo, hominibusque cognitum, vocatur lex,
terminusque est diuinæ iussuionis, & humanæ obe-
ditionis. Dirigit enim hominis & intellectum, &
voluntatem. Primo Deus intelligit hoc imperan-
dum, deinde vult imperare, ac tandem imperio suo
edicit, quo cognito obligatio parendi nascitur.
Quæ itaque hoc loco pluribus disputantur, à Theo-
logis sitne lex opus intellectus, an voluntatis? no-
bis nequaquam necessaria sunt, cum vtrumque com-
plectatur. His igitur constitutis facile est breui de-
finitione legis naturam comprehendere.

Lex est præceptum æquum superioris subditum
ad agendum, aut non agendum obligans. Nam
præceptum genus est; æquitas excludit iniusta im-
peria, quæ leges non nisi per abusum nominantur,
obligatio subditi promulgationem, aliaque inclu-
dit. De stabilitate, aliisque legum affectionibus di-
cam suo loco.

§. 4. Legis & iuris magna est affinitas, & crebro
illa confunduntur. Ius ita dicitur quod iustum,
estque obiectum iustitiæ. Illa enim virtus suum ob-
iectum, sicut & aliæ constituit. Ius enim hoc esse
dicunt quod de iustitia fonte manauit. Ius inquam
generale est, quod respondet iustitiæ generali, nempe
id quod in omni re atque actione rationi rectæ,
ac æquitati consentaneum est. Peculiare ius est,
quod iustitiæ strictæ sumptæ respondet, estque id
quod lex præscribit, aut facultas quam lex cuique
facit. Consuetudine iuris peritorum ius legem fre-
quenter significat. Ius est civilis æquitas, vel scrip-
tis legibus sancita (inquit Crispus) vel institutis,
aut moribus recepta. Atque hæc initia legum
sunt, & natura.

§. 5. Diuisio legum, & iuris proportionem qua-
dam eadem est. Et iuris quidem partitionem ipsi
Themidos antistites variam instituerunt. Ius natu-
rale primum vocant naturalem rei cuiuslibet incli-
nationem: deinde ius secundarium naturale; ut sta-
re promissis, neminem lædere. Hoc idem dicitur
à quibusdam ius gentium primum. Tertio quod
inde deriuatur ius gentium secundarium appellant,
ut quod discursu practico colligitur ita consentaneo
naturæ, ut in id gentes omnes, aut pene omnes,
nisi valde sint effera conspirent. Itaque ius natu-
rale non est omnino à iure gentium distinctum.
Nam ius gentium vocat imperator, quod naturalis
ratio inter omnes homines constituit. Ius secun-
darium naturale necessitas constituit, ut ait Aristo-
teles libr. 1. polit. capit. 3. Exemplum est seruitus,
quæ non est contra ius naturale. Nempe mansue-

tior illa, & à Iustiniano, aliisque emendata; verus
enim barbara, & tyrannica omnino fuit.

Item ius *ἡ δὲ νόμος ὑπερβαρὺς & ἀνθρώπων, ὅτινα αὐτοὶ*
vocat, *ἡ δὲ νόμος*. Et ius personarum, rerum, actio-
num.

Hinc & ius quod civile dicitur natum est, quod
neque totum à naturali, vel gentium iure recedit,
neque per omnia ei seruit, itaque cum aliquid ad-
dimus, vel detrahimus iuri communi, ius proprium
seu civile intelligimus. Quod si omnino recedit à
naturali, iam ius non est, sed iniuria, & tyrannus.

Sic quidem iuris gentium seruitus est, quamuis
enim omnes liberi nascantur, vnum est enim, &
ex vno omne genus hominum, serui tamen fieri
possunt iure gentium, quod non est contra ius na-
turæ; Qui enim alteri bellum iniustum infert, mor-
temque molitur, ille potest occidi:

*Iudice me fraus est concessa repellere fraudem,
Armaque in armatos sumere iura sinunt.*

Humanitate tamen gentium mansuetarum in serui-
tutem mortis pœna commutata est. Civile itaque
ius naturalem æquitatem nunquam corrumpit, sed
eam determinat: quod si aliquando abire ab ea lon-
gius videtur, rationem tamen habere debet, quæ
id quod præscribitur; ratione alicuius circumstan-
tiæ faciat iustum. Durum sane videtur præscriptio-
ne amittere rei propriæ possessionem, sed ne lon-
gissimo tempore dominia rerum incerto possessore
iacerent, consultius est paucorum damno publi-
cæ quieti prospicere. Optime Gregor. Tolos. in
Syntag. iuris. libro vndecimo, cap. primo, §. 9. & seq.
Quemadmodum etiam & civilis ratio, quæ naturalem ha-
bet causam, fere semper comitem. Ratio enim vix dici po-
test, quæ naturalis non sit, quæ tamen non semper, quod
natura communi congruit omnium considerat, sed aliquan-
do tantum societatis alicuius civilis causam, utque commo-
dius alicuius vita instituat, habita ratione morum præ-
sentis loci, & eius quod ibi sapius, quam alibi communiter
inter homines contingit. Indeque ius civile, quod proprium
cuiusque ciuitatis, hoc est, quod maxime conformatum est
ritibus, & moribus receptis in ciuitate, partim cum iure
naturæ consentit, veluti cum sermone æquitatis, & iusti-
tiæ & iuris, vnde tantum iustum: nec tamen per omnia ei
inseruit, id est, non omnino secundum vniuersalem æqui-
tatem naturalem statuit. Necessitas quippe societatum, in-
terdum iubet ab ea æquitate desistere, ut propter frequen-
tiam criminum, augeri penas, aut propter mores seniores,
& barbaros durius statui, interdum contraria causa minuit,
& aliter hic expedit, aliter alibi leges temperare. Quæ o-
mnino tamen, etsi diuersa in locis diuersis & contraria, ius-
ta nihilominus sunt & æqua: sed diuersa ratione, & se-
cundum quid, non secundum generalem considerationem iu-
ris naturæ in abstracto, sed secundum ius naturale in con-
creto, hoc est, pro conuenientia subiecti, cui nomotheta ius-
sum præscribit. Ut non dubitem ius naturale, & in iure
civili esse. Verum in illo concreto appellationem, civilis do-
minari. Et tamen si sanctiones civiles non sint consona ra-
tioni, ius non faciunt, quamuis ita nominentur, sed corru-
prelæ: si autem consentiant cum ratione, cum ea natura-
lis sit, ius quoque civile, & naturale hoc modo erit, & in
concreto dici poterit, & ratione contractionis ad illam vel
illam ciuitatem, ius naturale, & civile quoque.

§. 6. Hæc de iure statuerunt, legum quoque est
non dissimilis diuisio. Plato in Timæo legem diui-
dit in diuinam, cœlestem, naturalem & humanam.
Cœlestem à Diuina distinguit. Diuinam vocat,
quam Theologi æternam appellant, quæ est ra-
tio in mente diuina existens vniuersi gubernatrix.
Cœlestis lex Platoni est ipsa *νοῆς*, seu fatum, quod
nisi sana

Ad legem
varia con-
currunt.

Lex actus
voluntatis,
& intelle-
ctus perfici-
tur.

Ius & lex
affinia
sunt.

Ius varie
diuiditur.

Ius civile
consenta-
neum est na-
turali.

Seruitus
prima origo
est ab ini-
uria.

Legis qua
contra ius
esse videtur,
magna de-
bet esse ra-
tio ut sit
iusta.

Quod in-
iustum
est æquitas,
ob circum-
stantias pe-
ri potest
iniquitas.

Lex diuina,
cœlestis, na-
turalis.

nisi sana interpretatione pietas Christiana non admittit. Naturalis est, quam ante definiuimus: Eadem ratione S. Thomas in æternam, naturalem, diuinam, & humanam partitur: alii legem seu ius diuidunt in naturale & positium. Iurisperiti naturalem, gentium, & ciuilem rationem legis considerant, Diuinam, & Canonicam Theologis permittunt. Ius seu legem ciuilem auctores diuidunt in sex partes. Est enim lex quod populus Romanus Senatorio magistratu interrogante constituebatur. Verum de solo Romano & stantis Reipublicæ iure agit. Nam hoc à Romulo statutum fuerat, ut nihil sacrosanctum esset, nisi quod plebs, populusque sanxisset. Quod enim curiis visum fuerat id ad senatum referebatur. Nam legum latio, magistratum creatio, belli arbitrium in populi erant potestate. Imo & grauioris multa interrogatio, à populo decernebatur, Tit. Liu. lib. 25.

Senatusconsultum quod senatus censuit, cui si quis tribunus intercederet, auctoritas tantum perscribebatur, & ad senatum populumque referebatur. Hoc tamen genus legis excludunt multi; nam Senatusconsulta, & decreta magistratum, non ea vi pollebant, qua iussa populi, in legem enim & magistratus, & plebs iurabat; Vera tamen lex dici potest; nam minor potestas aut obligatio, non facit ut lex esse definat, sed ut sit lex imbecillior, neque ad rationem legis pertinet, ut in illam à subditis iuretur. Senatus enim loco totius populi consulitur, ideoque rerum gerendarum, nisi quas populus exceperit, habet potestatem.

Plebiscita Festus definit, quæ plebs tributis committis, sine patribus, plebeio magistratu, hoc est, Tribuno plebis rogante accepit.

Edicta erant, quæ ceteri magistratus, ut consules, ædiles, tribuni, sed præcipue prætores initio magistratus promulgabant. Idcirco ius Prætorium vocabatur; quemadmodum & ius honorarium, quod ab eis, qui honores gerebant, esset edictum.

Edicebant initio Prætores quod de re quaque ius dicturi essent, ut se quisque præmuniret, lib. 2. §. 5. de ant. iure ciu. Rom. & lib. 3. capit. 5. Sigonius. Cicero lib. 1. act. 2. in Verrem, *annuam legem* appellat. Finem enim adferebant Calendæ Ian. & initium eisdem calendis nascebatur. atque hac lege ius dicebat Prætor urbanus, non suo arbitrio, sed secutus leges iam antelatas; nam leges duodecim tabularum adiuuabat, supplebat, interdum corrigebat. Itaque eius muneris erat, ad æquitatem & præsentis statum ciuitatis leges ponere: Moderata illa potestas erat, tum quia finis illius æquitas, tum vero quia annua, & si inique ius dixisset, non modo repulsa à consulari certa erat, sed accusator quoque imminebat. Visum tamen est postea edicta prætorum facere perpetua, ut lege cornelia cautum est.

Placita principum sunt, cum imperator vel rescriptit, vel iudicauit, & edicto præcepit. Eapoteestas per legem Regiam Cæsari data est, ut tota ratio legum, quemadmodum ipsa Respublica ad vnum venerit.

Denique responsa prudentum sunt sententiæ iurisperitorum, qui olim cum auctoritate de iure respondebant. Ab eorum consensu iudici recedere non licuit. de illis ita inst. lib. 1. t. 2. §. 8. *Responsa prudentium sunt sententiæ & opiniones eorum, quibus permisum erat de iure respondere. nam antiquitus constitutum erat, ut essent, qui iura publice interpretarentur, quibus à Cæsare ius respondendi datum est, qui iurisconsulti appellabantur, quorum omnium sententiæ & opiniones eam auctoritatem tenebant, ut iudici recedere à responsis eorum non liceret, ut est constitutum. Sine scripto ius venit, quod vsus approbauit:*

nam diuturni mores consensu vtentium comprobati, legem imitantur. Et non inieganter in duas species ius ciuile distributum esse videtur. nam origo eius ab institutis duarum ciuitatum, Athenarum scilicet, & Lacedæmoniorum fluxisse videtur. In his enim ciuitatibus ita agi solitum erat, ut Lacedæmonij quidem magis ea, quæ pro legibus obseruabant, memoria mandarent: Athenienses vero ea, quæ in legibus scripta comprehendissent, custodirent. Sed naturalia quidem iura, quæ apud omnes gentes peræque obseruantur diuina quadam prudentia constituta, semper firma atque immutabilia permanent. ea vero quæ ipsa sibi quæque ciuitas constituit, sæpe mutari solent: Vel tacito consensu populi, vel alia postea lege lata. Omne autem ius quo vtimur, vel ad personas pertinet, vel ad res, vel ad actiones; & prius de personis videamus. nam parum est ius nosse, si persona quarum causa constitutum est, ignorentur.

Hoc ergo modo ius imperator ipse definit, diuidit, sed ius ut ait scriptum. Nam alio pertinent consuetudines de quibus dicam suo loco. Nam Carolus Sigonius lib. 1. cap. 5. de antiquo iure Romanorum, Bipertitum ius facit, nempe quorum alterum scripto, alterum consuetudine constabat. Et sane quorundam urbium leges scriptæ non fuerunt, ut Iustinianus testatur. Ius non scriptum in Rempublicam inuexit mos, & instituta maiorum, quorum æquitate sæpe iuris austeritas temperata est.

§. 7. Sane apud populum rudem initio lex nulla fuit, liber iuris Romani temporibus Tarquinij superbi confectus est, de quo Pomponius. Initio ciuitatis nostræ populus sine lege certa, sine iure certo primum agere instituit: omniaque manu à regibus gubernantur. Postea, aucta ad aliquem modum ciuitate, ipsum Romulum traditur populum in 30. partes diuissse, quas partes curias appellauit: propterea, quod tunc resp. curam per sententias partium earum expediebat. ut ita leges quasdam & ipse curias ad populum tulit, tulerunt & sequentes reges. quas omnes conscriptæ exstant in lib. Sexti Papirij, qui fuit illis temporibus, quib. Superbus Demarati Corinthij filius ex principalibus viris. Is liber, ut diximus, appellatur ius ciuile Papirianum, non quia Papirius de suo quicquam ibi adiecit: sed quod leges sine ordine latas in vnum composuit.

Sed magis regia voluntate, quam iure viuiebant, itaque pulis iam tyrannis, & afflicta per dominationem patriciorum libertate, de legibus est cogitatum, factæ inde duodecim tabulæ, quæ ius triplex, seu leges triplices continebant. Aufonius in Grapio numeri ternarii

Ius triplex, tabulæ, quod ter sancere quaternæ,

Sacrum, priuatum, & populi commune quod vsquam. Triplex ius duodecim tabularum. Legibus annexæ sunt actiones, processus, & formulæ, quæ initio quidem ad compendia litium adhibebantur, ne suo quisque arbitrio causas ageret; verum deinceps Cn. Flauius formulas euulgauit, unde ius Flauianum: Alias addidit Ælius actiones, quas rude vulgus ius Ælianum vocauit. Cum enim in foro contenditur, plus fere auctoritatis tabulæ, quam iurisperiti sortiuntur. Atque hæc de iuris, legumque descriptionibus, & diuisionibus, de quibus amplissima & politicæ philosophiæ tirones edoceri solent.

CAPVT III.

Legum necessitas, atque utilitas.

§. 1. **L**EXEM esse necessariam non eodem modo dicimus. Nam lex æterna in se spectata, hoc est obiectum iusti imperij, quo recta iubentur, & obedientiæ, qua suscipiuntur imperata, sempiternum est. Itaque necessarium est esse, ut repugnet non esse. Nam iniuriam non esse inferendam; Æquitatem esse colendam, sanctissima lex est. Et neces-

Lex æterna absolute est necessaria.

Formule vocatæ sunt ius.

Lex æterna, naturalis, diuina, humana.

Leges Romana.

Annua lex prætorum.

Ius prætorium temporarium.